

Любов Л. Ковальська

ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті розглянуто питання інфраструктурного забезпечення розвитку сільських територій. Наведено порівняння окремих показників соціально-економічного розвитку сільських регіонів у країнах організації економічного співробітництва та розвитку. Також деталізовано сільські території в розрізі регіонів держави. Обґрунтовано місце та роль сільських територій в економічному розвитку країни. Наведено проблеми інфраструктурного забезпечення розвитку сільських територій. Серед проблем розвитку соціальної інфраструктури виділено згортання об'єктів соціально-культурного та амбулаторного обслуговування, погіршення благоустрою села, зростання соціальної напруги на селі. Проблемами розвитку транспортної інфраструктури села є відсутність об'єктів транспортної інфраструктури, низька якість покриття автомобільних шляхів сполучення, висока зношеність транспортного парку. Зазначено, що виробнича інфраструктура сільських територій має проблеми, пов'язані із руйнуванням виробничих потужностей, застарілою матеріально-технічною базою. У статті окреслено напрями інфраструктурного забезпечення розвитку сільських територій. Такими напрямками є: розбудова транспортної інфраструктури сільських територій, стимулювання й підтримка місцевих ініціатив громад щодо ефективного використання потенційних можливостей сільських територій, розробка та ефективна реалізація програм розвитку сільських територій; стимулювання розвитку фермерських господарств, розбудова соціальної інфраструктури сільських територій, відновлення соціального потенціалу села, відновлення об'єктів виробничої інфраструктури сільських територій, виробництво органічної продукції.

Ключові слова: сільські території, інфраструктурне забезпечення, розвиток, соціальна інфраструктура, виробнича інфраструктура, транспортна інфраструктура

Табл. 2. Літ. 6

DOI: 10.32752/1993-6788-2022-1-254-33-38

Liubov L. Kovalska

INFRASTRUCTURE SUPPORT FOR RURAL AREAS DEVELOPMENT

The article deals with the issues of infrastructure support for rural development. A comparison of individual indicators of socio-economic development of rural regions in the countries of the organization for Economic Cooperation and development is presented. Rural areas are also detailed by state regions. The place and role of rural areas in the country's economic development is substantiated. The problems of infrastructure support for rural development are presented. Among the problems of social infrastructure development, the curtailment of socio-cultural and outpatient services, the deterioration of rural improvement, and the growth of social tension in rural areas are highlighted. The problems of developing the transport infrastructure of the village are the lack of proper transport infrastructure, poor quality of road surface, and high deterioration of the transport fleet. It is noted that the production infrastructure of rural areas also has problems related to the destruction of production capacities, outdated material and technical base. The article outlines the directions of infrastructure support for rural development. These areas are following: development of transport infrastructure in rural areas, promotion and support of local community initiatives to effectively use the potential opportunities of rural areas, development and effective implementation of rural development programs; stimulating the development of farms, developing

¹ Lutsk National Technical University. Lutsk. Ukraine.

the social infrastructure of rural areas, restoring the social potential of the village, restoring the production infrastructure of rural areas, and producing organic products.

Keywords: rural areas, infrastructure support, development, social infrastructure, industrial infrastructure, transport infrastructure

Peer-reviewed, approved and placed: 16.08.2022.

Постановка проблеми. В умовах волатильності зовнішнього та внутрішнього середовища, необхідності посилення конкурентних переваг територій, забезпечення їх продовольчої безпеки відбувається зміщення акценту та ролі міських територій на користь сільських територій. Сільські території виступають як джерело формування конкурентних переваг у сфері зеленої енергетики, виробництва органічної продукції, сприятливої екосистеми, наявності природних ресурсів (землі, мінеральних ресурсів, лісу тощо), розвитку сфери продовольства і т.д. Проте, більшість сільських територій не спроможні забезпечити процеси соціо-еколого-економічного розвитку через відсутність належного інфраструктурного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблем інфраструктурного забезпечення розвитку сільських територій займалися Залуцький І., Патицька Х., Плотнікова М., Россоха В., Сторонянська І., інші. Незважаючи на численні дослідження з даної проблематики, і до нині залишаються невирішеними питання щодо інфраструктурного забезпечення розвитку сільських територій.

Метою дослідження є розробка напрямів інфраструктурного забезпечення розвитку сільських територій.

Основні результати дослідження. Порівняння окремих показників соціально-економічного розвитку сільських регіонів у країнах ОЕСР наведено у таблиці 1.

Таблиця 1. Порівняння окремих показників соціально-економічного розвитку сільських регіонів у країнах ОЕСР, [1, 2]

Показник	Переважаю сільські регіони близькі до міст		Переважаю сільські віддалені регіони	
	40% регіонів з найнижчими показниками розвитку	40% регіонів з найвищими показниками розвитку	40% регіонів з найнижчими показниками розвитку	40% регіонів з найвищими показниками розвитку
Рівень зайнятості, %	55	50	53	55
Рівень безробіття, %	7	7	7	6
Частка ВДВ у виробництві, %	24	16	20	11
Частка ВДВ у торговельній сфері, %	40	29	36	31
Густота населення, осіб на кв. км.	74	60	42	27
Коефіцієнт залежності літніх людей, %	23	30	27	30

Як бачимо, сільські території різняться за часткою ВДВ у виробництві, у торговельній сфері, густоті населення. По решта показниках не спостерігається значних територіальних диспропорцій між сільських територіями із найвищими та найнижчими показниками розвитку.

Варто зауважити, що площа сільських територій складає в межах регіонів України 487288,2 км², відповідно сільські території займають 84,6 % площі держави. У регіональному розрізі найбільша площа сільських територій у Одеській області (30773,4 км²) та Житомирській області (26792,4 км²), відповідно, найменшою є площа у Чернівецької області – 7943,1 км². В розрізі питомої ваги у загальному обсязі площі держави, найбільшою є частка у Закарпатській та Рівненській областях – по 99,5 %, Волинській області – 99,4%, відповідно, найменшою у Донецькій та Луганській областях – 39,2 % та 60,9% відповідно. Питома вага сільського населення складає – 40,6% від загальної кількості населення держави [2, 3].

Деталізація сільських територій в розрізі регіонів держави наведено у таблиці 2.

**Таблиця 2. Деталізація сільських територій в розрізі регіонів держави,
[використано матеріали 2]**

Регіони	Кількість і площа адміністративних районів у регіоні, (од./км ²)	Сільські території			Частка площі ПСТ регіону в його загальній площі, (%)	Частка наявного населення ПСТ регіону в його загальній чисельності, (%)
		райони, (од.)	площа (км ²)	наявне населення (осіб)		
Всього по Україні	476/562495,0	416	487288,2	15801826	84,6	40,6
АР Крим	д/в	д/в	д/в	д/в	д/в	д/в
Вінницька	27/26217,6	26	25336,0	993835	96,6	64,3
Волинська	16/20021,7	16	20021,7	651850	99,4	63,2
Дніпропетровська	22/30703,1	17	23613,1	536313	74,0	16,9
Донецька	18/22996,8	9	10385,9	202206	39,2	4,9
Житомирська	23/29636,4	20	26792,4	612831	89,8	50,7
Закарпатська	13/12688,9	13	12688,9	988184	99,5	78,8
Запорізька	20/26684,0	17	22695,4	493259	83,5	29,2
Івано-Франківська	14/12781,7	14	12781,7	917637	91,8	67,1
Київська	25/27791,0	22	25294,0	947642	89,9	53,2
Кіровоградська	21/24350,8	19	22379,9	463604	91,0	49,7
Луганська	18/25346,8	11	16241,9	292047	60,9	13,7
Львівська	20/21526,0	20	21526,0	1398859	98,6	55,7
Миколаївська	19/24253,6	18	23010,8	457984	93,4	40,9
Одеська	26/32993,5	24	30773,4	946289	92,4	39,8
Полтавська	25/28312,2	23	26648,7	671492	92,7	48,4
Рівненська	16/19943,2	16	19943,2	811791	99,5	70,4
Сумська	18/23224,8	12	16281,0	312074	68,3	29,2
Тернопільська	17/13687,3	17	13687,3	746779	99,0	71,9
Харківська	27/30901,5	21	23150,8	518393	73,7	19,5
Херсонська	18/27784,0	15	22101,0	438060	77,6	42,6
Хмельницька	20/20346,0	19	19480,0	691751	94,4	55,1
Черкаська	20/20685,0	19	19789,0	657230	94,6	55,1
Чернівецька	11/7943,1	11	7943,1	623950	98,1	69,2
Чернігівська	22/31686,0	17	24723,0	427766	77,5	43,2

Дані, наведені у таблиці 2 показують про значну роль сільських територій у загальній чисельності та загальній площі територій. Як бачимо, сільські території займають від 70% до 90% площі окремих регіонів, а чисельність населення складає від 40% до 70% усього населення регіону. Такі показники підкреслюють важливість розвитку сільських територій, необхідність їх інфраструктурного забезпечення. На жаль, більшість сільських територій знаходяться у депресивному становищі, що зумовлено відсутністю належного інфраструктурного забезпечення. Такі сільські території мають низькі показники соціально-економічного розвитку, зруйновану структуру економіки, відтік молоді та кваліфікованої робочої сили та знаходяться на межі «виживання». Відродження села потребує, в першу чергу, розвитку соціальної, транспортної та виробничої інфраструктури.

Об'єкти соціальної інфраструктури на сільських територіях повністю зруйновані, відбувається подальше згортання об'єктів соціально-культурного та амбулаторного обслуговування, відбувається погіршення благоустрою села, що призводить до зростання соціальної напруги на селі. Зменшення рівня народжуваності та зменшення кількості дітей дошкільного та шкільного віку призводить до неповної завантаженості дошкільних закладів та шкіл та неможливості їх утримувати місцевими органами влади внаслідок відсутності належного фінансування. Водночас, значна частина сільських мешканців не мають можливості доступу до амбулаторних пунктів через їх недофінансування та згортання.

Умови проживання мешканців сільських територій ускладнюються відсутністю належної транспортної інфраструктури, низькою якістю покриття автомобільних шляхів сполучення, що утруднює можливість доїзду до закладів освіти, місця роботи, амбулаторних пунктів охорони здоров'я тощо.

Виробнича інфраструктура сільських територій теж знаходиться у занедбаному становищі. Виробничі потужності зруйновані, або зведені до мінімуму, що негативно впливає на соціально-економічний розвиток сільських територій, не сприяє залученню економічно активного населення у процеси матеріального виробництва.

Таким чином, процеси інфраструктурного забезпечення сільських територій загострюються, вони є недостатніми для відтворення українського села та сприятливого соціально-економічного розвитку.

У Концепції розвитку сільських територій [4] визначено варіанти розв'язання проблем на сільських територіях. Також було розроблено Проект єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки [5]. Проте, фактично, на жаль, не усі заплановані показники результативності розвитку сільських територій були досягнуті.

Вважаємо, що інфраструктурне забезпечення розвитку сільських територій повинне передбачати:

- стимулювання й підтримку місцевих ініціатив громад щодо ефективного використання потенційних можливостей сільських територій, зниження соціальної напруги на селі;

- «акцентована допомога, передбачена програмою стратегічного розвитку ОТГ як пілотного проекту організації родового поселення, облаштування

інфраструктурної мережі та об'єктів соціально-культурного призначення (школа, клуб, фельдшерсько-акушерський пункт, спортивні споруди, дитячий садок тощо)» [6];

- розбудова транспортної інфраструктури сільських територій, покращення якості автомобільних доріг сполучення, відтворення рухомого складу транспортних засобів; розбудова й оновлення об'єктів придорожного сервісу; підвищення ефективності системи управління автомобільними дорогами; налагодження ефективної взаємодії між органами управління щодо організації пасажирських перевезень; розбудова транспортно-логістичних центрів; стимулювання суб'єктів до розбудови транспортної інфраструктури сільських територій;

- розробка та ефективна реалізація програм розвитку сільських територій; стимулювання розвитку фермерських господарств; пільгове оподаткування суб'єктів господарювання, які використовують інноваційні технології та провадять діяльність на сільських територіях;

- розбудова соціальної інфраструктури сільських територій, відновлення соціального потенціалу села, покращення якості життя сільських мешканців; покращення доступності мешканців сільських територій до об'єктів соціальної інфраструктури;

- відновлення об'єктів виробничої інфраструктури сільських територій, розвиток спеціалізації економіки сільських територій, диверсифікація видів економічної діяльності, які провадяться на сільській території, формування та розвиток матеріально-технічної бази, розвиток кадрового потенціалу;

- виробництво органічної продукції, сертифікація та стандартизація продукту; експортна орієнтація екологічно чистої продукції.

Висновки. Таким чином, сільські території є важливою територіальною одиницею, на якій можуть провадитись різні види економічної діяльності, та які є основним джерелом забезпечення продовольчої безпеки країни. Ефективний розвиток сільських територій потребує відповідного інфраструктурного забезпечення в сфері розвитку об'єктів соціальної, транспортної та виробничої інфраструктури. Лише за умови відтворення об'єктів інфраструктури можливий соціально-економічний розвиток сільських територій.

1. Rural 3.0. A framework for rural development. Policy Note. OECD, 2018. 27 p.

2. Сільські території в Україні: практика ідентифікації та інструменти розвитку: науковоаналітична доповідь / Сторонянська І. З., Залуцький І. Р., Патицька Х. О. Львів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. Долишнього НАН України». 2021. 137 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20210038.pdf>.

3. Чисельність населення (за оцінкою) на 1 січня 2020 року та середня чисельність у 2019 році: статистична інформація. Державна служба статистики України: сайт. 2019. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>;

4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 № 995-р «Про схвалення Концепції розвитку сільських територій. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80/print1446542150663211#Text>.

5. Проект єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna->

rehional-na-polityka/rozvitok-silskih-teritoriy/normativno-pravove-zabezpechennya-rozvitok-silskih-teritoriy/normativno-pravove-zabezpechennya/.

6. Россоха В., Плотнікова М. Розвиток сільських територій України в умовах децентралізації управління: стан, проблеми, перспективи. Економічний дискус. Міжнародний науковий журнал. Випуск 4. 2018. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/9594/1/ED_2018_4_41-53.pdf

1. Rural 3.0. A framework for rural development. Policy Note. OECD, 2018. 27 p. [in English]
2. Silski terytorii v Ukraini: praktyka identyfikatsii ta instrumenty rozvytku: naukovoanalitichna dopovid [Rural areas in Ukraine: identification practice and development tools: scientific and analytical report]/ Storonianska I. Z., Zalutskyi I. R., Patytska Kh. O. Lviv, State Institution "M. Dolishny Institute of regional studies of the National Academy of Sciences of Ukraine". 2021. 137 P. (Series "Problems of regional development") URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20210038.pdf>. [in Ukrainian]
3. Chyselnist naselennia (za otsinkoiu) na 1 sichnia 2020 roku ta serednia chyselnist u 2019 rotsi: statystychna informatsiia [Population (estimated) as of January 1, 2020 and average population in 2019: statistical information]. State statistics service of Ukraine: website. 2019. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>; [in Ukrainian]
4. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.09.2015 № 995-r «Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku silskykh terytorii. [Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 995-R of 23.09.2015 "on approval of the concept of Rural Development]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80/print1446542150663211#Text>. [in Ukrainian]
5. Proekt yedynoi kompleksnoi stratehii rozvytku silskoho hospodarstva ta silskykh terytorii na 2015-2020 roky. [Draft unified integrated strategy for the development of Agriculture and rural areas for 2015-2020] URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/rozvitok-silskih-teritoriy/normativno-pravove-zabezpechennya-rozvitok-silskih-teritoriy/normativno-pravove-zabezpechennya/>[in Ukrainian]
6. Rossokha V., Plotnikova M. Rozvytok silskykh terytorii Ukrainy v umovakh detsentralizatsii upravlinnia: stan, problemy, perspektyvy. Ekonomichnyi diskurs. [Rural development of Ukraine in the context of decentralization of Management: State, problems, prospects. Economic discourse.] International scientific journal. Issue 4. 2018. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/9594/1/ED_2018_4_41-53.pdf [in Ukrainian]